



Ενότητα 9^η: Ιστορία της ελληνικής αριστεράς

Σπύρος Μαρκέτος, Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ



Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Περιεχόμενα ενότητας

1. Οι πρώτοι σοσιαλιστές στην Ελλάδα
2. Η Φεντερασιόν, το ΣΕΚΕ και το ΚΚΕ
3. Το ΕΑΜ και ο ελληνικός Εμφύλιος
4. Η αριστερά στα πέτρινα χρόνια και τη Μεταπολίτευση



Σκοποί ενότητας

- Η συνοπτική παρουσίαση της ιστορίας της ελληνικής αριστεράς και των ιδεών της, από τους πρώτους έλληνες σοσιαλιστές μέχρι και τα πολιτικά κόμματα στις ημέρες μας.
- Η εξέταση των αιτιών της ιστορικής καθυστέρησης στην εμφάνιση οργανωμένου σοσιαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα.
- Η ανίχνευση των δρόμων μέσα από τους οποίους ήρθαν οι σοσιαλιστικές ιδέες στην Ελλάδα.



Εισαγωγή

- Σε όλο τον 19ο αιώνα έχουμε στην Ελλάδα ισχυρές τάσεις κοινωνικής ισότητας και ισονομίας, αλλά όχι σοσιαλισμού. Οι τάσεις αυτές εκφράζονταν στο αίτημα της δημοκρατίας των μικροϊδιοκτητών.
- Το αίτημα αυτό παρουσιαζόταν ως κάτι το συντηρητικό, σαν αντίδραση στην ανάπτυξη του καπιταλισμού και όχι σαν προσπάθεια για το ξεπέρασμά του.
- Ο κυβερνήτης Καποδίστριας και ο βασιλιάς Όθωνας είχαν ως γνώμονα της πολιτικής τους τη δημιουργία μιας μεγάλης και εύπορης τάξης παραγωγών ιδιοκτητών.



Λόγοι ανυπαρξίας ΣΔΚ στην Ελλάδα

- Το 1862 γίνεται επανάσταση που δίνει στη χώρα ένα εξαιρετικά φιλελεύθερο πολίτευμα, για τα μέτρα της εποχής, με αποτέλεσμα να απουσιάζουν από την Ελλάδα οι παράγοντες που οδήγησαν στη δημιουργία σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων σε άλλες χώρες της Ευρώπης.
- Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα αναπτύχθηκαν σε χώρες με καταπιεστικά καθεστώτα, και προσέλκυσαν μαζική υποστήριξη παλεύοντας για τον εκδημοκρατισμό τους.
- Στην Ελλάδα οι απλοί άνθρωποι είχαν πρόσβαση στην εξουσία, έστω και στρεβλά και άδικα, μέσω των πελατειακών μηχανισμών. Έτσι δεν αντιλαμβάνονταν το καθεστώς ως ιδιαίτερα αυταρχικό.



Λόγοι ανυπαρξίας ΣΔΚ στην Ελλάδα

(2)

- Η Ελλάδα ήταν συνδεδεμένη με χώρες όπου δεν είχε εδραιωθεί ο μαρξιστικός σοσιαλισμός, που έδωσε το πρότυπο των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων.
- Έπαιρνε τις ιδέες της κυρίως από τη Γαλλία και την Ιταλία, ενώ και κάποια τμήματα της εμπορικής τάξης είχαν συνδεθεί με την Αγγλία. Σε καμία από αυτές τις χώρες όμως δεν υπήρχε ισχυρός σοσιαλισμός τον 19ο αιώνα. Η Ελλάδα ήρθε σε επαφή με τον μαρξισμό μετά το 1912.
- Τις σοσιαλιστικές ιδέες στην Ελλάδα εισήγαγαν εξαιρετικά πρώιμα θεωρητικοί όπως ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Φραγκίσκος Πυλαρινός, και αργότερα ο Αμπελικόπουλος.
- Οι έλληνες σοσιαλιστές δεν ήταν οργανωμένοι σε κίνημα, ούτε είχαν συνολική ανάλυση για το τι συνέβαινε στη χώρα ώστε να παλέψουν για μια συστημική αλλαγή.



Οι πρώτοι Έλληνες σοσιαλιστές

- Στο τέλος του 19ου αιώνα αρχίζουν να εμφανίζονται στην Αθήνα σοσιαλιστικές κινήσεις, κυρίως γύρω από τον Σταύρο Καλλέργη.
- Ακολουθεί ο Πλάτωνας Δρακούλης, σημαντικός λόγιος της εποχής που κινούνταν στους κύκλους των βρετανών Φαβιανών σοσιαλιστών. Ο Δρακούλης έφτιαξε «φυτώρια» νέων αγωνιστών στην Αθήνα. Από αυτά πέρασαν πολλοί από τους ηγέτες του μεταγενέστερου σοσιαλιστικού κινήματος. Ο ίδιος ο Δρακούλης όμως σύντομα εντάχθηκε στο βενιζελικό στρατόπεδο.
- Υπήρχαν επίσης σοσιαλιστές διανοούμενοι με ρώσικη παιδεία. Ο Γεώργιος Σκληρός ήταν ο πρώτος που κάνει ανάλυση της κοινωνικής κατάστασης στην Ελλάδα με βάση σοσιαλιστικές αντιλήψεις στο έργο του «Το Κοινωνικό μας Ζήτημα» (1910).



Πρώτοι Έλληνες σοσιαλιστές (2)

Οι περισσότεροι διανοούμενοι σοσιαλιστές συνδέθηκαν με το πολιτικό πρόγραμμα του Ελευθέριου Βενιζέλου. Είναι εξελικτικιστές σοσιαλιστές, που οικτίρουν την απουσία καπιταλιστικής ανάπτυξης στη χώρα. Υποστηρίζουν την οικοδόμηση ενός εθνικού καπιταλισμού προκειμένου να ακολουθήσει έπειτα, όταν οι συνθήκες θα ωριμάσουν, ο μετασχηματισμός του σε σοσιαλισμό.



Η Ομάδα των Κοινωνιολόγων

- Στις αρχές του 20ού αιώνα δημιουργείται η σοσιαλιστική Ομάδα των Κοινωνιολόγων. Ήταν απόφοιτοι γερμανικών πανεπιστημίων με μεγάλη μόρφωση (πχ ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου ήταν ένας από τους πιο μορφωμένους πολιτικούς της εποχής σε ευρωπαϊκό επίπεδο).
- Ο Παπαναστασίου επεξεργάστηκε ένα πρόγραμμα αγροτικής μεταρρύθμισης. Οι θεωρητικές του αναφορές αφορούσαν κυρίως τον Μπερνστάιν (μεταρρυθμιστής σοσιαλιστής, ηγέτης του «ρεβιζιονισμού», δηλαδή της αναθεώρησης των μαρξιστικών ιδεών). Για την Ελλάδα όμως η πολιτική του θέση ήταν ριζοσπαστική, καθώς στρατεύθηκε εναντίον της μοναρχίας.



Αλέξανδρος Παπαναστασίου

- Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου (1876 - 1936) ήταν πολιτικός επιστήμονας, κοινωνιολόγος και ηγέτης του δημοκρατικού φιλελεύθερου χώρου, υπουργός σε πολλές κυβερνήσεις και δύο φορές πρωθυπουργός (1924 και 1932), πρωτεργάτης της αβασίλευτης δημοκρατίας, την οποία ριψοκίνδυνα επέβαλε τον Μάρτιο του 1924.
- Μετά την Ομάδα των Κοινωνιολόγων ίδρυσε τη Δημοκρατική Ένωση και κατόπιν το Αγροτεργατικό Κόμμα, που ήταν κόμμα υβριδικό: στη βόρεια Ελλάδα στηριζόταν σε μαζικές οργανώσεις, ενώ στη νότια σε πολιτευτές (δηλαδή δεν ήταν αποκλειστικά κόμμα μαζών, ούτε κόμμα στελεχών).



Η Ομάδα των Κοινωνιολόγων (2)

- Άλλοι Κοινωνιολόγοι ήταν οι νομικοί Θρασύβουλος Πετμεζάς και Κωνσταντίνος Αραβαντινός, κα. Μαζί τους συνδέεται ο Αλέξανδρος Δελμούζος, που δεν ήταν όμως σοσιαλιστής, καθώς και άλλοι πολιτικοί και θεωρητικοί της εποχής.
- Το 1910 οι Κοινωνιολόγοι φτιάχνουν το Λαϊκό Κόμμα, που πήρε έξι έδρες στη Βουλή και συνεργάστηκε με τον Βενιζέλο. Συμμετείχαν στην αντιμοναρχική επανάσταση του 1916 και την επαναστατική Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, και πρωτοστάτησαν στην αγροτική μεταρρύθμιση και την ανατροπή της μοναρχίας.



Έλληνες σοσιαλιστές και εξουσία

- Αυτοί οι σοσιαλιστές είχαν στενές σχέσεις με την εξουσία. Ο Αλέξανδρος Μυλωνάς, ο νεότερος Κοινωνιολόγος, έγινε μετέπειτα φιλελεύθερος πολιτικός και επικεφαλής των Αγροτιστών, και παντρεύτηκε τη κόρη του στρατηγού Δαγκλή, αρχηγού του κόμματος των Φιλελεύθερων μετά τον Βενιζέλο το 1920.
- Ήταν στη πλειοψηφία τους εύποροι, μέλη της ελίτ, που είχαν όμως και ισχυρή επιδίωξη κοινωνικής μεταρρύθμισης.
- Μετά το 1916 συνδέονται με το Αρχείο Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών των αδερφών Καλιτσουτσουνάκη, ισχυρών διανοούμενων της εποχής που υποστηρίζουν την κρατική παρέμβαση, άλλοτε με αριστερό και άλλοτε με ακροδεξιό πρόσημο (ο ένας εκ των δύο αδερφών έγινε μεταγενέστερα ο πρώτος συστηματικός εισηγητής του ναζισμού στην Ελλάδα).



Η Φεντερασιόν

- Η πρώτη μαζική οργάνωση που φτιάχνεται στον ελληνικό χώρο είναι η Φεντερασιόν, στην οθωμανική Θεσσαλονίκη το 1908.
- Η ηγεσία της ήταν επηρεασμένη από τις ιδέες των Αυστρομαρξιστών: βασικό πρόβλημα για την Φεντερασιόν ήταν η εφαρμογή των ιδεών του μαρξισμού σε μια χώρα με πολυεθνικούς πληθυσμούς σε σύγκρουση μεταξύ τους (εβραίοι, Βούλγαροι, Έλληνες, μουσουλμάνοι κλπ).
- Ηγέτης της Φεντερασιόν ήταν ο Αβραάμ Μπεναρόγια, ένας από τους πιο σημαντικούς σοσιαλιστές της Ελλάδας.



Αβραάμ Μπεναρόγια

- Ο Αβραάμ Μπεναρόγια (1887- 1979) υπήρξε ένας από τους πρώτους εκπροσώπους του σοσιαλιστικού κινήματος στον ελλαδικό χώρο. Το 1918 πρωτοστατεί στην ίδρυση της ΓΣΕΕ και του ΣΕΚΕ, που μετεξελίχθηκε στο ΚΚΕ, από το οποίο όμως διαγράφηκε το 1924.
- Την περίοδο 1940-1945 βρίσκεται σε στρατόπεδα συγκέντρωσης της Γερμανίας, ενώ το 1946 συνεργάζεται, στα πλαίσια της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ένωσης, με τους Νίκο Καζαντζάκη, Άγγελο Τερζάκη κ.ά.
- Τότε στρέφει τις προσπάθειές του στη δημιουργία ενός εβραϊκού κράτους με σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Το 1953 εγκαθίσταται οριστικά στο Τελ Αβίβ, όπου και πέθανε το 1979.



Η Φεντερασιόν (2)

- Η Φεντερασιόν ήταν μια πλατειά σοσιαλδημοκρατική οργάνωση, αν και ο ίδιος ο Μπεναρόγια είχε καταβολές στους «στενούς» κομμουνιστές της Βουλγαρίας (αντίστοιχοι των μπολσεβίκων).
- Το 1915 η Φεντερασιόν πρόβαλε μαζί με τους αντιβενιζελικούς (κυρίως φιλομοναρχικούς) το σύνθημα να μη μπει η Ελλάδα στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο.



Η ίδρυση του ΣΕΚΕ και της ΓΣΕΕ

- Κεφαλονιά: νησί διαιρεμένο ανάμεσα στην άκρα αριστερά και την άκρα δεξιά. Από εκεί βγήκε και ο πρώτος σοσιαλιστής πολιτευτής, Νικόλας Μαζαράκης, όπως και ο αγροτιστής εθνικιστής Μαρίνος Αντύπας.
- Η Φεντερασιόν και η Κεφαλονιά αποτελούν τις δυο κυριότερες τότε εστίες του ριζοσπαστισμού στον ελλαδικό χώρο.
- Αμέσως μετά τη λήξη του πολέμου στη Δυτική Ευρώπη, το 1918, η Φεντερασιόν και οι σοσιαλιστές κυρίως της Κεφαλονιάς στήνουν το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (ΣΕΚΕ) με την πρόσκαιρη υποστήριξη του Βενιζέλου. Την ίδια εβδομάδα ιδρύεται και η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ).



Σοσιαλισμός και κυβέρνηση Βενιζέλου

- Ο σοσιαλισμός που φτιάχτηκε εξυπηρετούσε τις επιδιώξεις του Βενιζέλου, που ήθελε να αποκτήσει δίαυλο επικοινωνίας με τους τότε ισχυρούς ευρωπαϊούς σοσιαλδημοκράτες. Ο Βενιζέλος ήθελε έναν «κρατικό σοσιαλισμό», με διασυνδέσεις με την εξουσία στα ανώτατα κλιμάκια.
- Παρά την ανοχή της όμως στη δημιουργία του ΣΕΚΕ και της ΓΣΕΕ, η βενιζελική κυβέρνηση καταδίωξε άγρια τους εργάτες και τους σοσιαλιστές που επέμεναν στις μαζικές κινητοποιήσεις για φιλολαϊκά και δημοκρατικά αιτήματα.
- Κάποιοι σοσιαλιστές έμειναν εκτός ΣΕΚΕ, όπως ο Νικόλας Γιαννιός, δημοτικιστής διανοούμενος από τη Κωνσταντινούπολη και αντισημίτης (το εβραϊκό στοιχείο ήταν κυρίαρχο στη Φεντερασιόν, μετέπειτα ΣΕΚΕ).



Ίδρυση του ΚΚΕ

- Το ΣΕΚΕ «μπολσεβικοποιείται» ταχύτατα: το 1924 μετασχηματίζεται σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) και μπαίνει στην Γ' Διεθνή. Το ΚΚΕ όμως καταδιώκεται άγρια και δεν έχει πολύ αποτελεσματική δράση μέχρι το 1932.
- Το ΚΚΕ τοποθετήθηκε υπέρ της ανεξάρτητης Μακεδονίας και Θράκης, που αντιμετώπιζονταν από την «παλιά Ελλάδα» σαν αποικίες.
- Η θέση αυτή υιοθετήθηκε προς όφελος του ΚΚ Βουλγαρίας, του ισχυρότερου στα Βαλκάνια, που θεωρούνταν από τη Κομμουνιστική Διεθνή πως θα γινόταν ο κινητήρας της επανάστασης στην περιοχή.
- Η θέση αυτή, που συγκρουόταν άμεσα με τον ελληνικό εθνικισμό, δυσκόλεψε σημαντικά την ανάπτυξη του κομμουνιστικού κινήματος στην Ελλάδα.



Άλλα αριστερά κόμματα

- Δίπλα στο ΚΚΕ υπήρχαν τα σοσιαλιστικά κόμματα. Το μικρό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας είχε στενές διασυνδέσεις με την εξουσία. Υπήρχαν επίσης το κόμμα του Παπαναστασίου που επιδίωκε την αγροτική μεταρρύθμιση, και το Αγροτικό Κόμμα, που είχε αριστερό προσανατολισμό.
- Το Σοσιαλιστικό Κόμμα είχε επιρροή στα μέλη της «εργατικής αριστοκρατίας», όπως οι σιδηροδρομικοί που ήταν από τους πιο μορφωμένους και καλύτερα οργανωμένους και αμειβόμενους εργάτες της εποχής.



Άλλα αριστερά κόμματα (2)

- Το κόμμα του Παπαναστασίου, μολονότι υβριδικό, θεωρούνταν από τους αστούς σαν ένα ακραίο μεν αλλά πάντως αστικό κόμμα, ενώ τα άλλα τρία θεωρούνταν ταξικά κόμματα και έμεναν αποκλεισμένα από την επίσημη πολιτική. Ωστόσο το Αγροτοεργατικό Κόμμα ανέπτυξε σημαντικές μαζικές οργανώσεις στη βόρεια Ελλάδα.
- Ο Παπαναστασίου πεθαίνει τον Νοέμβρη του 1936, στη δικτατορία του Μεταξά.



Η αριστερά στο Μεσοπόλεμο

- Όλες αυτές οι εξελίξεις του ελληνικού σοσιαλιστικού κινήματος του Μεσοπολέμου αποτελούν παρακαταθήκη για τη δημιουργία του ΕΑΜ στην Κατοχή.
- Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου η εξουσία προσπαθεί να επιβάλει κοινωνική στασιμότητα. Το κράτος του 1922 είναι άλλης φύσης από το μικρό ελληνικό βασίλειο το 1821. Το νέο ελληνικό κράτος έχει πολύ αντεργατική πολιτική, με αποτέλεσμα το βιοτικό επίπεδο των εργατών να μη βελτιωθεί από το 1920 έως το 1940, παρά τη μεγάλη δημιουργία κεφαλαίου και τη συνεχή άνοδο της παραγωγής.
- Την ίδια περίοδο έχουμε σοβαρή βελτίωση της θέσης των αγροτών, χάρη σε πετυχημένη δράση της αριστεράς και σε διαρκείς αγώνες των ίδιων.



Κατοχή (1941-1944)

- Επί Κατοχής η ελληνική αστική τάξη συνεργάζεται με τους Γερμανούς, Ιταλούς και Βούλγαρους φασίστες κατακτητές, με εξαίρεση ένα τμήμα της που έχει διαφύγει στη Μέση Ανατολή και συνεργάζεται με τους Βρετανούς.
- Τα λαϊκά στρώματα στην πόλη εξαθλιώνονται. Η σχέση πόλης – υπαίθρου αντιστρέφεται στη Κατοχή, με τους αγρότες παραγωγούς που μπορούσαν να εμπορευτούν το πλεόνασμά τους να εκμεταλλεύονται τον αστικό πληθυσμό μέσω δικτύων μαύρης αγοράς.



Ε.Α.Μ. και ΕΛ.Α.Σ.

- Η αριστερά βγαίνει μπροστά και εξαπλώνεται μαζικά στο πληθυσμό για πρώτη φορά χάρη στην οργάνωση της αντίστασης. Ο ΕΛΑΣ είναι η κυριότερη ένοπλη αντιστασιακή οργάνωση. Δίπλα του Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) σιγά σιγά φτιάχνει ένα πρόπλασμα κράτους σε αντιπαράθεση με το κατοχικό κράτος των συνεργατών.
- Στο ΕΑΜ συμμετέχουν τα μέλη του ΚΚΕ, αλλά δεν το ελέγχουν. Είναι μια πλατιά συμμαχία που έχει πρωταρχικό στόχο την επιβίωση του λαού και οργανώνει την αυτοάμυνά του σε επίπεδο βάσης. Στο ΕΑΜ συμμετείχε και το Αγροτικό Κόμμα.



Το κίνημα του ΕΑΜ

- Την εποχή της απελευθέρωσης η πλειοψηφία της κοινωνίας, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, υποστηρίζει το ΕΑΜ.
- Το ΕΑΜ επίσης δίνει φωνή στις γυναίκες, οι οποίες με τη μαζική στράτευσή τους μπαίνουν για πρώτη φορά στο δημόσιο πολιτικό χώρο και ακόμη και στον ιδιωτικό τους χώρο κινούνται σύντομα προς την απελευθέρωσή τους.
- Για να αντιμετωπίσουν το κίνημα του ΕΑΜ, που απειλούσε άμεσα και απροκάλυπτα τα συμφέροντά τους, οι καπιταλιστές εξαπέλυσαν τον Εμφύλιο Πόλεμο.



Μετά την απελευθέρωση

- Η ηγεσία του ΕΑΜ δεν είχε σαφή τοποθέτηση για το τι θα έκανε μετά την απελευθέρωση. Δεν μπορούσε να αποφασίσει αν έπρεπε να συνδιαλλαγεί με τους Βρετανούς ή να τους αντιμετωπίσει και αυτούς σαν εχθρούς και κατακτητές.
- Η Ελλάδα ήταν κρίσιμης γεωστρατηγικής σημασίας για τη Βρετανία. Στις συμφωνίες κορυφής με τον Στάλιν, ο Τσόρτσιλ είχε επιμείνει να ενταχθεί η Ελλάδα στη βρετανική ζώνη επιρροής. Ο Στάλιν απέτρεψε την ελληνική ηγεσία του ΚΚΕ από το να κινηθούν επαναστατικά κι ενάντια στους Βρετανούς.
- Έχουμε ωστόσο παραδείγματα κομμουνιστικών κινημάτων που πέτυχαν να νικήσουν χωρίς αξιόλογη στήριξη της ΕΣΣΔ. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της Γιουγκοσλαβίας και της Αλβανίας, όπου τα ΚΚ πήραν την εξουσία απελευθερώνοντας μόνα τους τις χώρες τους από τους φασίστες και τους κατακτητές.



Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος

- Τον Δεκέμβρη του 1944 με βρετανική πρωτοβουλία ξεκινά η Μάχη της Αθήνας (Δεκεμβριανά), στην οποία η αριστερά ηττάται από τις δυνάμεις των ταγματασφαλιτών (δωσίλογα σώματα που είχαν φτιάξει οι Γερμανοί στην Κατοχή) και τον βρετανικό στρατό.
- Η αριστερά παραδέχεται την ήττα της υπογράφοντας τη Συνθήκη της Βάρκιζας. Ακολουθεί μια διετία (1945-46) Λευκής Τρομοκρατίας, όπου φασιστικές ομάδες όπως η «ομάδα Χ» με τη συνεργεία των κρατικών αρχών και των καπιταλιστών καταδιώκουν και σκοτώνουν μαζικά αριστερούς. Η αριστερά αντιδρά και το 1947 η σύγκρουση κλιμακώνεται.



Δεύτερη φάση του εμφυλίου (1947-49)

- Το 1947 οι ΗΠΑ εμπλέκονται στρατιωτικά και οικονομικά στις εξελίξεις των ευρωπαϊκών χωρών διακηρύσσοντας το Δόγμα Τρούμαν (ανάσχεση του κομμουνισμού) και εγκαινιάζοντας το Σχέδιο Μάρσαλ (οικονομική βοήθεια στους καπιταλιστές για να σταθεροποιήσουν τα φιλοαμερικανικά καθεστώτα στη Δυτική Ευρώπη).
- Με την αμερικανική στρατιωτική, οικονομική και πολιτική βοήθεια το καθεστώς νικά την ελληνική αριστερά το καλοκαίρι του 1949. Ακολουθεί η συντριβή της αριστεράς, με μεγάλο μέρος των μαχητών της να φεύγουν στο εξωτερικό, κυρίως στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, ενώ όσοι έμειναν πίσω έγιναν πολίτες β' κατηγορίας που δεν απολάμβαναν βασικά δικαιώματα και καταδιώκονταν ασταμάτητα από το κράτος.



1950 - 1967

- Στην Ελλάδα ο πολιτικός έλεγχος βρίσκεται μετά το 1949 στα χέρια της μοναρχίας (που έχει επανέλθει μολονότι λαομίσητη), του στρατού και της αμερικανικής πρεσβείας. Ο τέταρτος, και λιγότερο ισχυρός, στύλος της εξουσίας είναι το κοινοβούλιο, που έδινε στο καθεστώς μια δημοκρατική επίφαση.
- Η κατάσταση αυτή διατηρείται όλη τη περίοδο της ανοικοδόμησης (1950-60), όπου διαμορφώνονται οι νέες οικονομικές και πολιτικές ελίτ («τζάκια») που ελέγχουν την εξουσία.
- Το 1965 ξεσπούν τα Ιουλιανά, μαζικές λαϊκές κινητοποιήσεις που αποσταθεροποιούν το καθεστώς.
- Το πλέγμα εξουσίας απαντά στην αποσταθεροποίηση επιβάλλοντας στρατιωτική δικτατορία το 1967, με τη βοήθεια των ΗΠΑ.



Τα γεγονότα της Κύπρου

- Ο Γεώργιος Γρίβας, αρχηγός της φασιστικής «ομάδας Χ» που είχε περιθωριοποιηθεί στην Ελλάδα της «ανοικοδόμησης», ξεκινά στην Κύπρο την οργάνωση ΕΟΚΑ που επιδιώκει να στήσει ένα ακροδεξιό καθεστώς ανάλογο με αυτό της Ελλάδας. Η ΕΟΚΑ δηλώνει υπέρ της ανεξαρτησίας της Κύπρου από τη Βρετανία, αλλά κατά βάση σκοτώνει αριστερούς και τουρκοκύπριους.
- Η Κύπρος εξακολουθούσε να είναι βρετανική αποικία στρατηγικής σημασίας.
- Η τουρκική κυβέρνηση με αφορμή τα αντιτουρκικά πογκρόμ της ΕΟΚΑ εξαπέλυσε πογκρόμ εναντίων των Ελλήνων στη Τουρκία και αφάνισε τους ρωμιούς της Κωνσταντινούπολης, που σχεδόν όλοι τους αναγκάστηκαν να έρθουν πρόσφυγες στην Ελλάδα.



Τα γεγονότα της Κύπρου (2)

- Πρώτος πρωθυπουργός της Κύπρου έγινε ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο οποίος συμφωνούσε πολιτικά με τον Γρίβα και επιδίωκε να κατοχυρώσει καθεστώς απαρτχάιντ σε βάρος των τουρκοκυπρίων.
- Οι τουρκοκύπριοι οχυρώθηκαν για να αντιμετωπίσουν τις επιθέσεις εναντίον τους σε τομείς του νησιού που έπειτα κατέλαβε κι επέκτεινε ο τουρκικός στρατός το 1974, οδηγώντας στη διχοτόμηση του νησιού.
- Η ΕΟΚΑ Β οργανώθηκε εναντίον του Μακάριου από την ελληνική ακροδεξιά, και επιχείρησε στρατιωτικό πραξικόπημα τον Ιούλιο του 1974 με την έγκριση των ΗΠΑ. Δεν κατάφερε όμως να σκοτώσει το Μακάριο, που διέφυγε.
- Σε απάντηση στο πραξικόπημα, η Τουρκία εισβάλλει στο νησί, και πάλι με την έγκριση των ΗΠΑ, και καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα του.



Μεταπολίτευση

- Η κυπριακή καταστροφή γίνεται όμως η ταφόπλακα του χουντικού καθεστώτος στην Ελλάδα, καθώς ο στρατός έχει διαλυθεί και ο λαός έχει οπλιστεί.
- Ακολουθεί ένας σχετικός εκδημοκρατισμός: ο χουντικός στρατηγός Γκιζίκης καλεί τον Καραμανλή να επιστρέψει από το Παρίσι για ν' αναλάβει τη διαδικασία της «αποχουντοποίησης».
- Ακολουθεί η περίοδος της Μεταπολίτευσης, που σημαίνει 35 χρόνια πολιτικής σταθερότητας για την Ελλάδα (1974-2010 περίπου). Στη περίοδο αυτή έχουμε τεράστια συσσώρευση πλούτου κι εξουσίας στα χέρια της οικονομικής ελίτ.



Κρίση και αποσταθεροποίηση (2010 -)

- Από το 2010 μέχρι σήμερα έχουμε συνθήκες πολιτικής αποσταθεροποίησης.
- Η Ελλάδα μπαίνει σε καθεστώς οικονομικής επιτήρησης από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
- Παράλληλα, κοινωνικά κινήματα που ξεσπάνε ενάντια στη πολιτική λιτότητας αναδεικνύουν την αριστερά σε πρώτη δύναμη εκλογικά.



Η ελληνική αριστερά σήμερα

Η ηγεσία της αριστεράς παρουσιάζει σήμερα αντίστοιχη αναποφασιστικότητα με το '44, που δεν είχε ξεκάθαρη θέση απέναντι στους Βρετανούς. Η ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ δεν παίρνει ξεκάθαρη θέση απέναντι στη δικτατορία των ανεξέλεγκτων θεσμών της ΕΕ και της ΕΚΤ, αλλά προσπαθεί να προσεταιρισθεί εκλογικά τα μεσοστρώματα που αποτελούσαν τη πολιτική βάση του δικομματισμού στη μεταπολίτευση. Η στάση αυτή αφήνει περιθώρια στην ακροδεξιά να παρουσιάζεται ως αντισυστημική δύναμη.



Βιβλιογραφία

1. Geoff Eley, *Σφυρηλατώντας τη δημοκρατία: Ιστορία της Ευρωπαϊκής Αριστεράς 1923 - 2000*, μετάφραση Θανάσης Κατσικερός, εισαγωγή-επιμέλεια Σπύρος Μαρκέτος, Σαββάλας, Αθήνα 2010.
2. Γεώργιος Β. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Εξάντας 1978.
3. Αντώνης Λιάκος, *Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η Σοσιαλιστική Νεολαία. Τα καταστατικά τους*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
4. Αντώνης Λιάκος, *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών*. Αθήνα: Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος 1993.



Βιβλιογραφία (2)

5. Αντώνης Λιάκος, *«Οι δυνατότητες πρόσληψης του μαρξισμού στην Ελλάδα το 19ο αιώνα»*, στο Γιώργος Β. Δερτιλής, Κώστας Κωστής (επιμ.), *Θέματα νεοελληνικής ιστορίας (18ος-20ός αιώνας)*, Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή 1991.
6. Σπύρος Μαρκέτος, *«Η ελληνική αριστερά»*, στο Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, τ. Β2, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003
7. Σεραφείμ Μάξιμος, *Κοινοβούλιο ή δικτατορία; Θεσσαλονίκη: Μ. Τριανταφύλλου και Σια 1930.*
8. Αβραάμ Μπεναρόγια. *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου. Αθήνα: Κομμούνα 3 1986*



Βιβλιογραφία (3)

9. Παναγιώτης Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Γνώση.
10. Αλέξανδρος Παπαναστασίου, *Μελέτες, Λόγοι, Αρθρα*, πρόλογος Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος, επιμέλεια Ξενοφών Λευκοπαρίδης, τ. Α'-Β'. Αθήνα: ΜΙΑΤΕ 3 1988.
11. Παντελής Πουλιόπουλος, *Κείμενα*. Αθήνα: Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη 1979.
12. Παντελής Πουλιόπουλος, *Πόλεμος κατά του πολέμου*, Διεθνής Βιβλιοθήκη 1976.
13. Δημήτριος Πουρνάρας, *Ιστορία του αγροτικού μας κινήματος*, Αθήνα 1931.



Βιβλιογραφία (4)

14. Ρένα Σταυρίδου-Πατρικίου, *Ο Γ. Σκληρός στην Αίγυπτο. Σοσιαλισμός, δημοτικισμός και μεταρρύθμιση*. Αθήνα: Θεμέλιο 1988.
15. Σπάρτακος. *Αριστερή αντιπολίτευση του ΚΚΕ. Κείμενα 1928*. Αθήνα: Ουτοπία, χ.χ. [1982].
16. Σπάρτακος. *Κείμενα 1930-1932*, Αθήνα: Ουτοπία 1986.
17. Δημήτρης Α. Στρατής, *40 χρόνων αγώνες των ελλήνων σιδηροδρομικών. 1905-1945*. Αθήνα 1959.



Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρκέτος Σπύρος, «Ο σοσιαλισμός στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα. Ιστορία της ελληνικής αριστεράς». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.



Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>





Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ





**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

